

3. Бойко М.Ф., Подгайний М.М. Червоний список Херсонської області.- Херсон: Терра, 2002. – 32 с.
4. Бойко М.Ф., Чорний С.Г. Екологія Херсонщини. Навчальний посібник. – Херсон: Терра, 2001. – 156 с.
5. Закон України “Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки”. Затверджено 21 вересня 2000 року N1989-III. – 24 с.
6. Екомережа степової зони України: принципи створення, структура, елементи / ред. д-р.біол.наук, проф. Д.В.Дубина, д-р біол.наук, проф. Я.І.Мовчан. – К.:LAT&K, 2013. – 409 с.
7. Мосякін С.Л. Рослини України у Світовому Червоному списку // Укр. бот. журн. – 1999. – 56, №1. – С. 79-88.
8. Природа Херсонської області (під ред. М.Бойко). – Київ: Фітосоціоцентр, 1998. – 120 с.
9. Природно-заповідний фонд Української РСР. – К.: Урожай, 1986. – 223 с.
10. Розбудова екомережі України (Наук. ред. Ю.Р.Шеляг-Сосонко). – Київ: Авалон, 1999. – 127 с.
11. Червона книга України. Рослинний світ./ Під ред. Ю.Р. Шеляга-Сосонка. – Київ: Українська енциклопедія, 1996. – 608 с.

УДК 502.34

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПАСПОРТИЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЙ ТА АКВАТОРІЙ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2016 РОЦІ

Бойко П.М. – к.б.н., доцент,
Попутько Ю.А. – магістрант, «Херсонський ДАУ»

Розглянуті актуальні проблеми аналізу сучасного екологічного стану територій та акваторій Херсонської області на прикладі екологічної паспортизації за 2016 рік. Увага зосереджена на сферах впливу людини на довкілля в контексті головних екологічних проблем та ймовірних шляхів їх вирішення.

Ключові слова: екологічний паспорт, території, акваторії, Херсонська область, екологічні проблеми.

Бойко П.М., Попутько Ю.А. Особенности экологической паспортизации территорий и акваторий Херсонской области в 2016 году

Рассмотрены актуальные проблемы анализа современного экологического состояния территорий и акваторий Херсонской области на примере экологической паспортизации за 2016 год. Внимание сосредоточено на сферах влияния человека на окружающую среду в контексте главных экологических проблем и возможных путей их решения.

Ключевые слова: экологический паспорт, территории, акватории, Херсонская область, экологические проблемы.

Boiko P.M., Poputko Y.A. Specific features of the ecological passportisation of the territories and water areas of Kherson region in 2016

The article studies the urgent problems of the analysis of current ecological condition of the territories and water areas of the Kherson region on the example of the ecological passportisation

for 2016. Attention is focused on the spheres of human influence on the environment in the context of major environmental problems and possible ways of their solution.

Key words: ecological passport, territories, water areas, Kherson region, ecological problems.

Постановка проблеми. Сучасний екологічний стан навколишнього середовища має бути стабілізований, а природоохоронні заходи повинні спрямовуватись на підвищення рівня соціально-економічного розвитку Херсонської області. Сталий соціально-економічний розвиток означає таке функціонування господарського комплексу, коли одночасно задовольняються зростаючі матеріальні і духовні потреби населення, забезпечується раціональне та екологічно безпечне господарювання і високоефективне збалансоване використання природних ресурсів, створюються сприятливі умови для здоров'я людини, збереження і відтворення навколишнього природного середовища та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва.

На шляху до сталого розвитку потребують розв'язання найгостріші екологічні проблеми Херсонської області, зокрема:

- зменшення техногенно-антропогенного тиску на довкілля області;
- відновлення природного середовища регіону;
- забезпечення екологічно безпечних умов життєдіяльності населення.

Для стабілізації екологічного стану навколишнього середовища та зменшення техногенного навантаження в Херсонській області необхідно здійснити заходи за такими основними напрямками: охорона поверхневих і підземних вод; охорона повітря; охорона земельних ресурсів; відновлення та збереження зелених насаджень, лісових ресурсів; недопущення забруднення довкілля побутовими та токсичними відходами; впровадження сучасного обладнання для спостереження за станом довкілля; розвиток та розширення територій природно-заповідного фонду; відтворення і охорона рибних запасів та біоресурсів; природоохоронна, просвітницька та виховна діяльність [7, с.8-9; 8].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальні аспекти екологічної паспортизації територій та акваторій розглядаються доволі широко як у вітчизняній, так і зарубіжній літературі. Але вони мають методичний та методологічний характер. Загалом розкриваються питання паспортизації окремих об'єктів, геосфер або їх частин тощо [1, с.4,45,67,98; 2, с.23-24; 3, с. 2-18; 4; 5, с.7; 6; 7, с.5; 10, с. 4-5]. А, як відомо, головним завданням екологічної паспортизації є відображення та розповсюдження даних щодо екологічного стану конкретної території з врахуванням його просторових та динамічних відмінностей [7, с.145; 8; 9, с. 247; 11, с.11].

Постановка проблеми. Основна мета створення екологічного паспорту – це висвітлення та ознайомлення широкого загалу державних та громадських органів, підприємств, установ, організацій і громадськості про стан природного середовища в області за певний проміжок часу, його проблеми та перспективи подальшого розвитку та використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Користуючись багаторічними напрацюваннями вітчизняних та зарубіжних вчених, Департамент екології та природних ресурсів ХОДА, з використанням даних багатьох інстанцій складають екологічний паспорт за такою прикладною схемою (Рисунок 1) [8]:

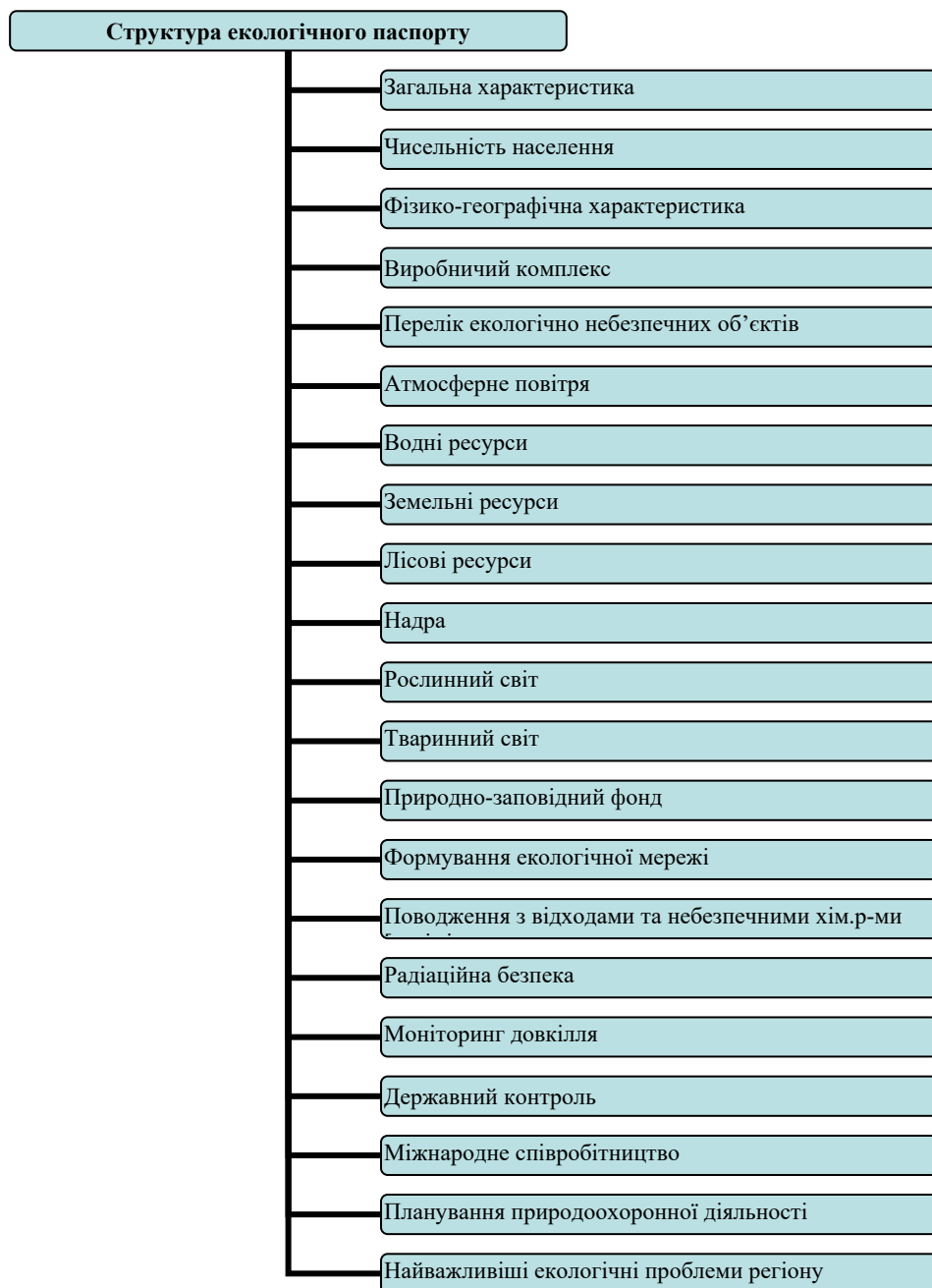

Рисунок 1. Структура стандартного екопаспорту Херсонської області

Для висвітлення змісту екологічного паспорту нами надається витримка з екологічного паспорту Херсонської області за 2016 рік щодо головних екологічних проблем та шляхів їх вирішення.

Основні екологічні проблеми області:

1. У сільських населених пунктах повільно вирішуються питання оформлення згідно чинного законодавства відведень земельних ділянок під полігони твердих побутових відходів.

За результатами перевірок органів місцевого самоврядування встановлено, що:

- порушуються вимоги земельного законодавства;
- звалища ТПВ експлуатуються при відсутності відведення земельних ділянок та проектної документації;
- навіть на оформлених полігонах твердих побутових відходів не дотримуються технологічні процеси захоронення відходів, відсутність їх первинного обліку, не проведення роздільного сортування. Більшістю сільських та селищних рад не розроблено місцеві програми поводження з відходами та не затверджено рішеннями сесій, не впроваджено схеми санітарного очищення населених пунктів.

В порушеннях ст. 35 –1 Закону України «Про відходи» не всіма органами місцевого самоврядування визначено виконавця послуг з вивезення побутових відходів з території населеного пункту, не впроваджено роздільне збирання відходів [6, с.5].

Відсутність підприємств, які здійснюють централізований догляд та вивезення ТПВ у санкціоновані місця призводить до самостійного вивезення сміття населенням у різні точки області: ліси, лісосмуги, яри, балки, складування його вздовж доріг.

Необхідно:

- запровадити будівництво заводів по переробці твердих побутових відходів в містах області;
- впорядкувати систему збору відходів та їх сортування;
- провести рекультивацію несанкціонованих звалищ.

2. Згідно зведених даних щодо умов та стану зберігання непридатних ХЗЗР в Херсонській області на даний час налічується 1921,804 тонн непридатних ХЗЗР, з яких на 1887, 436 кг – безхозні.

З 2012 року непридатні пестициди не вивозяться на утилізацію, кошти не виділяються. Склади, на яких зберігаються непридатні до використання ХЗЗР практично всі напівзруйновані. Умови їх утримання та зберігання на них непридатних ХЗЗР не відповідають вимогам екологічної безпеки, що створює загрозу для природного навколишнього середовища шляхом потрапляння отрутохімікатів до ґрунту і водоносних горизонтів.

Необхідно:

- вирішити питання знешкодження накопичених у тимчасових сховищах небезпечних відходів;
- фінансування з Державного фонду охорони навколишнього природного середовища завершення робіт по вивезенню непридатних ХЗЗР, а також проведення знезараження територій та складів.

3. Очисні споруди і каналізаційні мережі населених пунктів Херсонської області не відповідають вимогам техногенно-екологічної безпеки. Обладнання та мережі наднормативно зношені. Існує потенційна загроза забруднення водойм, зон рекреації державного значення. Через недосконалість та зношеність систем водовідведення відбувається забруднення Дніпра, Азовського та Чор-

ного морів недостатньо очищеними та неочищеними (аварійні скиди) стічними водами.

У результаті аварійної ситуації, яка виникла в березні 2003 року, продовжується скид неочищених стічних вод з міськводоканалу м. Берислав Херсонської області в Каховське водосховище. Очисні споруди повністю зруйновані. Ремонтно-відновлюванні роботи, роботи щодо реконструкції очисних споруд та каналізаційних мереж м. Берислав не проводяться.

Очисні споруди, каналізаційна та зливово мережі м. Скадовська, смт. Лазурне Скадовського району знаходяться в незадовільному технічному стані. Скид зворотних вод із очисних споруд м. Скадовська в Джарилгацьку затоку Чорного моря здійснюється з перевищенням нормативів гранично допустимого скиду. Очисні споруди смт. Каланчак зношені. Реконструкція, капітальний та поточний ремонт очисних споруд не здійснюються. Відстійник знаходиться в аварійному стані, стічні води потрапляють на земельну ділянку.

Не визначення суб'єкту господарювання, установи або організації, на балансі якого знаходиться мережа зливової каналізації м. Херсона призводить до забруднення р. Дніпро, р. Кошова, р. Вільччина та Стеблівського лиману. Дозвільні документи щодо здійснення скиду зворотних вод до водних об'єктів (затверджені нормативи гранично допустимих скидів) відсутні.

Необхідно:

- вирішити питання виділення коштів на відновлення систем водовідведення області, реконструкції очисних споруд та каналізаційних мереж м. Берислав, м. Скадовська, смт. Лазурне Скадовського району, смт. Каланчак Каланчацького району.

4. До важливих проблем у сфері заповідної справи необхідно віднести наступне.

Значна кількість територій та об'єктів природно-заповідного фонду області не винесені в натуру, що створює підґрунтя для різних порушень (зміни площі та конфігурації меж, самозахоплення земель природно-заповідного фонду, поширюється практика відчуження земель природно-заповідного фонду для нецільових потреб або вилучення земельних ділянок). Відсутність закріплених на місцевості меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Більшість об'єктів природно-заповідного фонду не мають проектів організації територій, проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок і проектів землеустрою з організації та встановлення меж.

На переважну більшість об'єктів природно-заповідного фонду відсутня земельно-кадастрова документація. В державній статистичній звітності з кількісного обліку земель (форми б-зем) землі, яким надано статус об'єктів природно-заповідного фонду, без вилучення їх у землекористувачів, окремо не обліковуються. Землі не переведені до категорії природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення.

Внаслідок земельної реформи відбувається роздержавлення та приватизація земель запасу та земель колишніх колгоспів. Але значна частина об'єктів ПЗФ створена на таких землях і на сьогодні знаходиться під загрозою розпаювання для ведення виробничої діяльності без врахування їх статусу та природоохоронної цінності.

На більшості територій природно-заповідного фонду не встановлено ін-

формаційні та охоронно-межові знаки.

Фіксуються випадки порушень природоохоронного законодавства на заповідних територіях – самовільна забудова, створення стихійних звалищ, видобуток будівельних матеріалів (піску, глини), введення в експлуатацію промислових підприємств за рахунок земель зі складу природно-заповідного фонду.

Майже усі ці недоліки обумовлені недостатнім фінансуванням напрямку заповідної справи.

Розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 23 жовтня 2013 року № 685 «Про проведення інвентаризації територій та об'єктів природно-заповідного фонду області» створено відповідну робочу групу, затверджено план проведення інвентаризації територій та об'єктів природно-заповідного фонду області, затверджено інвентаризаційну картку об'єктів та створено підгрупи для обстеження таких територій та об'єктів.

Проте, у зв'язку з відсутністю фінансування інвентаризація територій та об'єктів природно-заповідного фонду не проводилась.

На даний час в області оформлено кадастрову документацію на 9 з 13 об'єктів загальнодержавного значення (дендрологічний парк «Асканія-Нова» обліковується як частина біосферного заповідника «Асканія-Нова» ім.Ф.Е.Фальц-Фейна» і враховується в кадастровій документації заповідника).

У 2014 році ДП «Збур'ївське ЛМГ» заповнено картку первинного обліку лісового заказника загальнодержавного значення «Березові колки» [8].

Департаментом екології та природних ресурсів обласної державної адміністрації направлено зазначену картку форми 1ДКПЗФ розробнику на доопрацювання. Оформлено кадастрову документацію на 22 з 66 об'єктів місцевого значення. У 2014 році картки первинного обліку форми 1ДКПЗФ заповнено державними лісогосподарськими підприємствами ще на 8 об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення.

Департаментом екології та природних ресурсів обласної державної адміністрації направлено зазначені картки форми 1ДКПЗФ розробникам на доопрацювання.

З метою фінансового забезпечення виконання природоохоронних заходів, до переліку першочергових природоохоронних заходів для фінансування з обласного Фонду охорони навколишнього природного середовища у 2016 році,

затвердженого рішенням сесії обласної ради від 31 березня 2016 року № 82, окрім іншого, включено наступні заходи:

- Інвентаризація територій та об'єктів природно-заповідного фонду області;

- Внесення змін до наукового обґрунтування необхідності оголошення ландшафтного заказника місцевого значення «Балка Великі Сірогози» [12].

Висновки і пропозиції. Як очевидно з викладеного вище, екологічний паспорт є відображенням реально існуючої екологічної ситуації в Херсонській області за минулий рік. Із аналізу екологічного паспорта в цілому можна надати пропозиції щодо посилення природоохоронних дій в таких аспектах:

- провести інвентаризацію об'єктів природно-заповідного фонду, в першу чергу, що не мають спеціальних адміністрацій (дирекцій);

- здійснити моніторинг їх стану з метою запобігання негативних змін та порушень природоохоронного законодавства;
- оновити дані про їх природоохоронну цінність;
- забезпечити встановлення в природі (на місцевості) меж об'єктів природно-заповідного фонду;
- головам районних державних адміністрацій, на території яких знаходяться об'єкти природно-заповідного фонду, передбачити фінансування з місцевих природоохоронних фондів на розробку проектів землеустрою щодо встановлення меж земельних ділянок в природі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Агроекологічний моніторинг та паспортизація сільськогосподарських земель / В. П. Патики, О. Г. Тараріко. – К.: Фітосоціоцентр, 2002. – 296 с.
2. Гончарук В. Національна екологічна безпека та екологічна паспортизація водних об'єктів / В. Гончарук, Г. Білявський, М. Ковальов, Г. Рубцов // Вісник НАН України. – 2009. – № 5 – С. 22–29.
3. Загальні вимоги до проведення екологічної паспортизації територій агро-сфери: СОУ 73.10-37–694:2008 / М. Мельничук, М. Ладика, О. Наумовська, Н. Рідей, С. Паламарчук. – К.: Мінагрополітики України, 2008. – 18 с.
4. Екологічний паспорт промислового підприємства. Загальні положення. ГОСТ 17.0.04-90.
5. Оцінка і прогноз якості земель: навч. посібник // С. Ю. Булигін, А. В. Барвінський, А. О. Ачасова, А. Б. Ачасов.– Х.: Харк. нац. аграр. ун-т., 2008. – 237 с.
6. Положення про паспортизацію потенційно небезпечних об'єктів (у редакції наказу МНС України від 16.08.2005 № 140).
7. Рідей Н. М. Екологічна оцінка агробіоценозів: теорія, методика, практика / Н. М. Рідей, В. П. Строкаль, Ю. В. Рибалко. – Херсон: Видавництво Олді-плюс, 2011. – 568 с.
8. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Херсонській області у 2016 році // http://www.ecology.ks.ua/files/Regionalna_dopovid_2016.pdf [Електронний ресурс].
9. Строкаль В.П. Екологічна паспортизація об'єктів господарювання за типами природокористування: теоретичне обґрунтування // Вісник ХНАУ № 2, 2013, Екологія ґрунтів. – С. 247-256.
10. Суцільний ґрунтово-агрохімічний моніторинг сільськогосподарських угідь України: методика. [Чинний з 1994.07.07.] – К., 1994. – 162 с. (Керівний нормативний документ).
11. Якість ґрунту. Паспорт ґрунтів: ДСТУ 4288:2004. – К.: Держстандарт України, 2005. – 11 с.
12. Екологічний паспорт Херсонської області [Електронний ресурс] http://www.ecology.ks.ua/inc/editor/spaw2/uploads/files/ekopasport_2015.pdf